

Universiteit
Leiden

The Netherlands

'Helpen met gelegentheit' Constantijn Huygens' briefwisseling en de kunst van zijn tijd

Leerintveld, Ad

Citation

Leerintveld, A. (2019). 'Helpen met gelegentheit': Constantijn Huygens' briefwisseling en de kunst van zijn tijd. *Leidschrift*, 34(januari: Tussen Kunst en Koning. De relatie tussen kunst en politiek vanaf de middeleeuwen), 113-129. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3180808>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3180808>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

‘Helpen met gelegenthey’. Constantijn Huygens’ briefwisseling en de kunst van zijn tijd

Ad Leerintveld

Constantijn Huygens (1596-1687) bekleedde als secretaris van stadhouder Frederik Hendrik (1584-1647) en Willem II (1626-1650) en als raadsheer van de Oranjes een sleutelpositie in de Republiek der Verenigde Nederlanden. Als tweede zoon van Christiaan Huygens Sr. (1551-1624), secretaris van de Raad van State, kwam Constantijn Huygens al vroeg in contact met gezanten, hoge ambtenaren en leden van het stadhouderlijke hof. Samen met zijn broer Maurits (1595-1642) genoot hij thuis een modelopvoeding die hem moest voorbereiden op een publiek ambt. Constantijn nam als jongeman deel aan gezantschapsreizen naar Italië en Engeland en ontwikkelde zich tot een vooraanstaand dichter in het Latijn en het Nederlands. Hij was een begaafd luitspeler en amateur-componist en legde een uitgebreide bibliotheek aan op het gebied van theologie, recht, letterkunde en natuurwetenschappen. Hij wordt beschouwd als een *homo universalis*.¹

Op 5 augustus 1635 riep de schilder-dichter Adriaen van de Venne (1589-1662) per brief de hulp van Huygens in om een opdracht te verkrijgen van Frederik Hendrik, prins van Oranje:

versoeckende altyt UEd. genegenthey over de konst, die ik alle dagen noch by de hant hebbe, om eyndlyck eens te verkrygen, dat ick mochte de eere hebben wat aerdighs te maecken in de konstkamers van den Doorluchtigen Prince van Orange, gelyck andere hebben gedaen. Daertoe UEd. my wel helpen met gelegenthey, misdien dat ick sal danckbaer syn.²

---

¹ Over Huygens is veel geschreven. Een overzicht van de voornaamste literatuur is te vinden in A. Leerintveld, *Constantijn Huygens. De collectie in de Koninklijke Bibliotheek* (Amersfoort en Brugge 2013) 126-127.

² M. Van Vaeck, *Adriaen van de Vennes Tafereel van de Belacchende Werelt (Den Haag 1635)* (Gent 1994) 30; I. Broekman *Constantijn Huygens, de kunst en het hof* Proefschrift Universiteit van Amsterdam (Amsterdam 2010) 82; Brief nummer 1193, in: J.A. Worp, *De briefwisseling van Constantijn Huygens (1608-1687)*. Deel 1 – 6. Den Haag, Rijkscommissie voor Vaderlandsche Geschiedenis 1911-1917 [Rijksgeschiedkundige Publicatiën nr. 15, 19, 21, 24, 28 en 32]. Ook te raadplegen via <http://resources.huygens.knaw.nl/briefwisselingconstantijnhuygens>

Dit soort verzoeken ontving Huygens wel meer. Ze zijn te vinden in zijn omvangrijke correspondentie. Deze briefwisseling met kunstenaars vormt – met andere overgeleverde documenten – de basis voor verschillende beschouwingen over de rol die Huygens op het gebied van de cultuur speelde aan het hof van Frederik Hendrik. Was hij zijn belangrijkste artistieke adviseur, zoals wel werd aangenomen?³ Of deed hij gewoon zijn werk als secretaris en voerde hij uit wat zijn meester besliste?⁴ In deze bijdrage bespreek ik aan de hand van zijn overgeleverde correspondentie op welke wijze Constantijn Huygens in dienst van de Oranjes invloed heeft gehad op de zeventiende-eeuwse kunst en cultuur.

Huygens als hoveling

Al vóór Constantijn Huygens daadwerkelijk deel uitmaakte van de hofhouding van Frederik Hendrik was hij bekend met het hofleven. In de autobiografie over zijn jeugd vertelt hij over zijn vertrouwelijke omgang met Louise de Coligny (1555-1620), de moeder van Frederik Hendrik.⁵ In de bundel gedichten die hij voor zijn aanstelling als secretaris het licht deed zien, de *Otiorum libri sex* (Den Haag, Aert Meuris 1625) neemt hij twee gedichten op over hovelingen: ‘Een sott hoveling’ en ‘Een wijs hoveling’.⁶ ‘Een sott hoveling’ is een satirisch portret van een hoveling. Die is een ‘overguld stuck slijck’, een ‘vleijer’, een ‘lieger’, een dove ster die licht geeft dankzij ‘s Princen luijster’, kortom een ‘Niet-met all’. Huygens heeft dit

---

³ B. A. M. Feer, ‘Constantijn Huygens: kunstkenner en adviseur’, in T.G. Kootte ed., *Constanter. Leven en werk van Constantijn Huygens 1596 – 1687*. (Apeldoorn 1987), A. Nieuwenhuis-Van Berkum, ‘Constantijn Huygens als kunstadviseur. Schilders, aankopen en opdrachten, 1625-1652’, in: N.F. Streekstra en P.E.L. Verkuyl ed., *Huygens in Noorder Licht. Lezingen van het Groningse Huygens-symposium*. (Groningen 1987)

⁴ I. Broekman, *Constantijn Huygens*

⁵ C.L. Heesakkers, *Constantijn Huygens, Mijn Jeugd. Vertaling en toelichting C.L. Heesakkers* (Amsterdam 1987) 30-31.

⁶ Deze bundel kan beschouwd worden als een sollicitatiedossier. Huygens toont erin zijn kwaliteiten (talenkennis, vaderlandsliefde, goede opvoeding, onbesproken afkomst) en dus zijn geschiktheid voor een functie in dienst van het vaderland. Zie F.R.E. Blom *Solliciteren met poëzie. Zelfpresentatie in Constantijn Huygens’ debuutbundel Otia* (1625), in: *De Zeventiende Eeuw*, 23-2, 2007, 230-44.

type leren kennen tijdens zijn tweede gezantschapsreis van december 1621 tot 13 februari 1623 naar het hof van de Engelse koning Jacobus 1 in Londen. 'Een wijs hoveling' is het positieve tegendeel van de zotte hoveling. De wijze hoveling is een deugdzaam iemand met verstand van zaken als kosmologie, wereldgeschiedenis en vestingbouw. Het is ook iemand die zich een houding weet te geven, die kan dansen en paardrijden. Huygens beschrijft kortom in 'Een wijs hoveling' het ideaalbeeld van een dienaar zoals hij zelf wilde zijn, en in 1625 ook werd.⁷

Over het hof van Frederik Hendrik zijn we goed geïnformeerd dankzij twee elkaar aanvullende tentoonstellingen met bijbehorende publicaties uit 1997: 'Vorstelijk vertoon' in het Haags Historisch Museum en 'Vorstelijk verzameld' in het Mauritshuis.⁸ De bijdragen van Frijhoff, Zijlmans en Mörke in 'Vorstelijk vertoon' geven zowel een goed beeld van de gang van zaken aan het hof als van de politieke en maatschappelijke betekenis ervan.⁹ Uit de bijdrage van Ottenheim hierin en uit 'Vorstelijk verzameld' wordt duidelijk dat Frederik Hendrik en Amalia hun hof een vorstelijk aanzien gaven door de bouw van nieuwe paleizen als Honselaarsdijk en Huis ter Nieuburg, en door de aanleg van een kunstcollectie met stukken van beroemde kunstenaars.¹⁰ De stadhouder en zijn vrouw wilden zich meten met andere vorstenhuizen in Europa.

---

⁷ A. Leerintveld *Constantijn Huygens, Nederlandse gedichten 1614-1625. Historisch-kritische uitgave verzorgd door Ad Leerintveld*. (Den Haag 2001) 2 delen. [Monumenta Literaria Neerlandica XII, 1 en 2] (een sott hoveling) dl. 1, 222-226, dl. 2, 551-561; (een wijs hoveling) dl. 1, 314-327, dl. 2, 713-741. Zie ook A. Leerintveld *Huygens over hovelingen* (Voorburg 1994)

⁸ M. Keblusek, J. Zijlmans *Vorstelijk Vertoon. Aan het hof van Frederik Hendrik en Amalia*. (Den Haag en Zwolle 1997); P. van der Ploeg, C. Vermeeren *Vorstelijk verzameld. De kunstcollectie van Frederik Hendrik en Amalia*. (Den Haag en Zwolle 1997).

⁹ W. Frijhoff, 'Het Haagse hof internationaal en Europees perspectief', in: M. Keblusek en J. Zijlmans ed., *Vorstelijk Vertoon. Aan het hof van Frederik Hendrik en Amalia*. (Den Haag en Zwolle 1997) 10-17; J. Zijlmans 'Aan het Haagse hof' in: M. Keblusek en J. Zijlmans ed., *Vorstelijk Vertoon*; O. Mörke, 'Het hof van Oranje als centrum van het politieke en maatschappelijke leven tijdens de Republiek', in: Keblusek en Zijlmans *Vorstelijk Vertoon* 58-71.

¹⁰ Ottenheim 'van Bouw-lust soo beseten'. Frederik Hendrik en de bouwkunst' in: Keblusek en Zijlmans, 105-125.

Frederik Hendrik was, in tegenstelling tot de koningen van bijvoorbeeld Frankrijk en Engeland, echter geen soeverein vorst.¹¹ De soevereiniteit over de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden was in 1588 onder aanvoering van het gewest Holland bij de Statencolleges van de afzonderlijke gewesten komen te liggen. Deze Staten overlegden in de Staten-Generaal over buitenlandse politiek (het aangaan van bondgenootschappen) en over het leger (inzet, omvang en financiering). Naast, of beter gezegd, onder de Staten-Generaal was de Raad van State nog steeds actief; vaak op voorbereidend en uitvoerend vlak in de buitenlandse politiek. De stadhouder had zitting in de Raad van State. Zijn macht was echter gebaseerd op zijn militaire functie van kapitein-generaal en admiraal-generaal. Als zodanig kon hij officieren vanaf de rang van kapitein benoemen. Als stadhouder van Holland, Zeeland, Utrecht, Gelderland en Overijssel, had Frederik-Hendrik ook invloed op de samenstelling van de stedelijke regeringen in deze gewesten. Aan hem werden tweekantjes voorgelegd waaruit hij een keuze kon maken. Benoeringen in de steden hadden consequenties voor de afvaardiging van de gewesten in de Staten-Generaal. Soms had de stadhouder invloed op de samenstelling van ad-hoc-commissies van de Staten-Generaal, de zogenaamde 'besognes', die de komende veldtocht voorbereidden, het leger te velde vergezelden namens de Staten-Generaal of optraden in internationale contacten. Het spreekt voor zich dat de militaire en politieke macht van de stadhouder niet kon gedijen zonder een goed georganiseerd secretariaat.¹²

Secretaris en Raadsheer van Frederik Hendrik en Willem II

Constantijn Huygens had als secretaris dagelijks toegang tot Frederik Hendrik. Naast Jacobus Junius (?-1645), die al secretaris was van Frederik

---

¹¹ S. Groenveld, H.L.Ph. Leeuwenberg, M.E.H.N. Mout, W.M. Zappey, *De Tachtigjarige Oorlog. Opstand en consolidatie in de Nederlanden (ca. 1560-1650)*. (Zutphen 2008) 149-156 en 248-250.

¹² Zie voor de organisatie van de Haagse secretarieën: J. G. Smit, 'De ambtenaren van de centrale overheidsorganen der Republiek in het begin van de zeventiende eeuw', in: *Tijdschrift voor Geschiedenis* 90 (1977), 378-390; P. Knevel, *Het Haagse Bureau. Zeventiende-eeuwse ambtenaren tussen staatsbelang en eigenbelang* (Amsterdam 2001).

Hendriks voorganger prins Maurits en die de leiding had over het secretariaat, was Huygens als tweede secretaris onder andere belast met de zorg voor de correspondentie van de prins.¹³ Hij maakte samenvattingen en soms vertalingen van ingekomen post, ontcijferde brieven en berichten in cijferschrift, formuleerde in voorkomende gevallen een concept van een antwoord en liet dat na overleg met de prins door een van de klerken uitschrijven en daarna door Frederik Hendrik ondertekenen. Ook uitgaande stukken als benoemingen, paspoorten en vrijgeleiden, gingen door Huygens' handen. Hij maakte verslagen van de besprekingen en besluiten van de stadhouder en zag erop toe dat ze goed gearchiveerd werden. In de zomer vergezelde Huygens zijn meester op diens veldtochten. Junius bleef dan in Den Haag het secretariaat waarnemen. Ook in de legeradministratie speelde Constantijn Huygens als secretaris van de opperbevelhebber een belangrijke rol. Bij het begin van de campagnes moesten er legerorders, marsroutes en bevelen voor de officieren worden opgesteld en verstuurd. Na een veldtocht werden de legeronderdelen ingekwartierd in de steden. Hiervan werden registers bijgehouden, zodat Frederik Hendrik altijd op de hoogte was van de omvang en verblijfplaatsen van zijn troepen. Huygens was dus zeer goed geïnformeerd over de organisatie van het militaire apparaat van de prins en hij werd dan ook frequent benaderd door mensen die voor zichzelf, een zoon of vriend een betere positie vroegen in het leger.

Met de officiële commissie (aanstellingsbrief) die Huygens in 1632 ontving, werd hij aangesteld als 'onsen ordinarisen Secretaris' en daarmee werd hij in rang de gelijke van Junius. Toen deze op 12 juli 1645 stierf, werd hij niet opgevolgd en was Huygens de enige secretaris. Uit de aanstellingsbrief kunnen we opmaken dat hij vijfhonderd gulden per jaar kreeg als salaris en dat dit bedrag kon worden aangevuld met 'emolumenten'. Huygens' inkomen verdrievoudigde toen hij in 1632 tegen een vergoeding

---

¹³ Hoe serieus Huygens deze taak benaderde, blijkt wel uit de beschouwing 'La secrétaire de Son Excellence Monseigneur le Prince D'Orange' die hij op 17 november 1628 in een paar dagen met onderbrekingen op papier had gezet. Het stuk is te vinden in Den Haag, Koninklijke Bibliotheek, KW KA 46, fol. 485-514v (net), fol. 516-537v (ontwerp) en uitgegeven in Jorissen 1873. Zie ook: G. Schwartz, *De grote Rembrandt* (Zwolle 2006) 147 en S. Groenveld, 'Een out en getrouw dienaar, beyde van den staet ende welstant in t'huys van Oragenen'. Constantijn Huygens (1596-1687), een hoog Haags ambtenaar', *Holland, regionaal-historisch tijdschrift* 20 (1988), 3-32; 10, noot 42.

van duizend gulden per jaar werd benoemd tot Raad en Rekenmeester in de Nassause Domeinraad. Deze raad had tot taak: controle van de rekeningen van het Stadhoudelijke Hof, behartigen van de zaken aangaande ‘persoon, eere, hoocheyt, heerlyckhey, jurisdictie, nut ende profijt’ en toezicht op de tenuitvoerlegging van ordonantiën en bevelen.¹⁴

Huygens was vanaf 1625 tot diens dood steeds werkzaam voor Frederik Hendrik. Hij was, zoals gezegd, bij hem tijdens de verschillende veldtochten en belegeringen. Hij maakte, om de voornaamste wapenfeiten te noemen, het beleg mee van Groenlo (1627) en Den Bosch (1629), de veldtocht langs de Maas en de inname van Maastricht (1632), de manoeuvres in Brabant (1636), de herovering van Breda (1637), de inname van Gennep (1641) en de verovering van Hulst (1645). Tijdens deze campagnes stond Huygens in voortdurend briefcontact met Amalia van Solms. De briefwisseling werd intensiever in 1646 toen de gezondheidstoestand van Frederik Hendrik meer en meer te wensen overliet.¹⁵

Huygens’ briefwisseling

Op grond van Huygens’ eigen uitspraak dat hij gemiddeld 100 à 120 brieven per maand schreef, is zijn uitgaande correspondentie wel geschat op 72.000 stuks.¹⁶ In- en uitgaande brieven zouden er samen 100.000 kunnen zijn geweest. Daarvan is ca. 10% bewaard gebleven, verdeeld over de onderstaande bewaarplaatsen:

---

¹⁴ H. A. Hofman, *Constantijn Huygens (1596-1687). Een christelijk-humanistisch bourgeois-gentilhomme in dienst van het Oranjehuis*. (Utrecht 1983) Zie ook: S. Groenveld, *Constantijn Huygens op dienstreis. Zijn verslag van een tocht naar Eindhoven en Spa, Luxemburg en Meurs, 1654*. (Hilversum 2013).

¹⁵ I. Huysman, “Hoogheid, de Prins heeft niet goed geslapen”. 52 nieuwe brieven van Constantijn Huygens aan Amalia van Solms’ *Historici.nl*. Zie: https://pure.knaw.nl/portal/files/468608/2013_Huysman_Hoogheid.pdf;

I. Huysman, ‘Constantijn Huygens aan het front’, in: *Geschiedenis Magazine* nr. 7, (oktober 2018) 18-21.

¹⁶ Brief van Huygens aan Chièze, J.A. Worp, *De briefwisseling*, nummer 6933. Zie ook C. Huygens, *Mijn leven verteld aan mijn kinderen in twee boeken*. Ingeleid, bezorgd, vertaald en van commentaar voorzien door Frans R.E. Blom (Amsterdam 2003) dl. 1, 185 en dl. 2, 419 en 469, noot 555.

Koninklijke Verzamelingen, Den Haag	37.5%
Universiteitsbibliotheek Leiden:	27.4%
Koninklijke Bibliotheek, Den Haag:	26.6%
Universiteitsbibliotheek Amsterdam:	3.2%
British Library:	2.3%
Nationaal Archief, Den Haag:	0.7%
Andere archieven:	2.4%
Privé-archieven:	aantal onbekend

Tabel 1. Percentage brieven per bewaarplaats

De *Briefwisseling van Constantijn Huygens* is in de jaren 1911-1917 in zes delen uitgegeven door Dr. J.A. Worp in de reeks *Rijks Geschiedkundige Publicatiën* (nr. 15, 19, 21, 24, 28 en 32). Het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis (ING) heeft deze uitgave in de jaren negentig van de vorige eeuw gedigitaliseerd.

Thans wordt bij het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis onder leiding van Ineke Huysman deze digitale uitgave bewerkt tot *Huygens' Briefwisseling Online*.¹⁷ Informatie over de correspondenten is in een database opgenomen, van de originele brieven worden scans opgenomen en in toenemende mate worden ook transcripties van de brieven toegevoegd. Een achterliggende database maakt het mogelijk de gehele correspondentie systematisch te doorzoeken op correspondent, plaats van verzending, datum, verschijningsvorm en nummer en pagina uit de gedrukte publicatie.

De database bevat in september 2018 8948 brieven, 5721 gericht aan Huygens en 3227 van hem. Dat zijn er 1653 meer dan in de uitgave door Worp.¹⁸ De reden hiervoor is dat er sinds 1917 nieuwe brieven zijn

---

¹⁷ <http://resources.huygens.knaw.nl/briefwisselingconstantijnhuygens> Zie ook: I. Huysman and A. Leerintveld, 'New Perspectives of the Digitized Correspondence of Constantijn Huygens (1596-1687)' *Dutch Crossing* 38-3 (2014), 244-258.

¹⁸ Deze nieuwe brieven zijn te vinden door bij 'geavanceerd zoeken' te zoeken op 'nummer' met n*.

gevonden, bijvoorbeeld in het Landesarchiv in Dessau waar de correspondentie tussen Huygens en Amalia van Solms uit het jaar 1646 is teruggevonden.¹⁹ Het aantal online gepubliceerde brieven groeide ook doordat nu alle bekende brieven worden opgenomen. Worp deed dat niet. '[B]edankjes voor een boek, galante woordjes aan het adres eener vrouw van de wereld enz,' vond hij onbelangrijk. Hij signaleerde die slechts in een voetnoot.²⁰ Deze in voetnoten genoemde brieven zijn opgenomen met een letter a, b, c, d etc. achter het Worpnummer. De letteraanduidingen kunnen ver doorlopen; bij de correspondentie met de Utrechtse secretaris Van Hilten wel tot n. Wij vinden deze weggemoffelde brieven tegenwoordig wel belangrijk. Zie bijvoorbeeld de intieme briefwisseling met Béatrix de Cusance, hertogin van Lotharingen. Van Béatrix vond Worp bij 17 brieven een vermelding in een noot voldoende.²¹

Met de diverse zoekmogelijkheden in de database zijn interessante gegevens te verzamelen. Bijvoorbeeld de spreiding van het aantal brieven per jaar of de sekse van de correspondent. In onderstaande grafiek zijn beide gecombineerd.²²

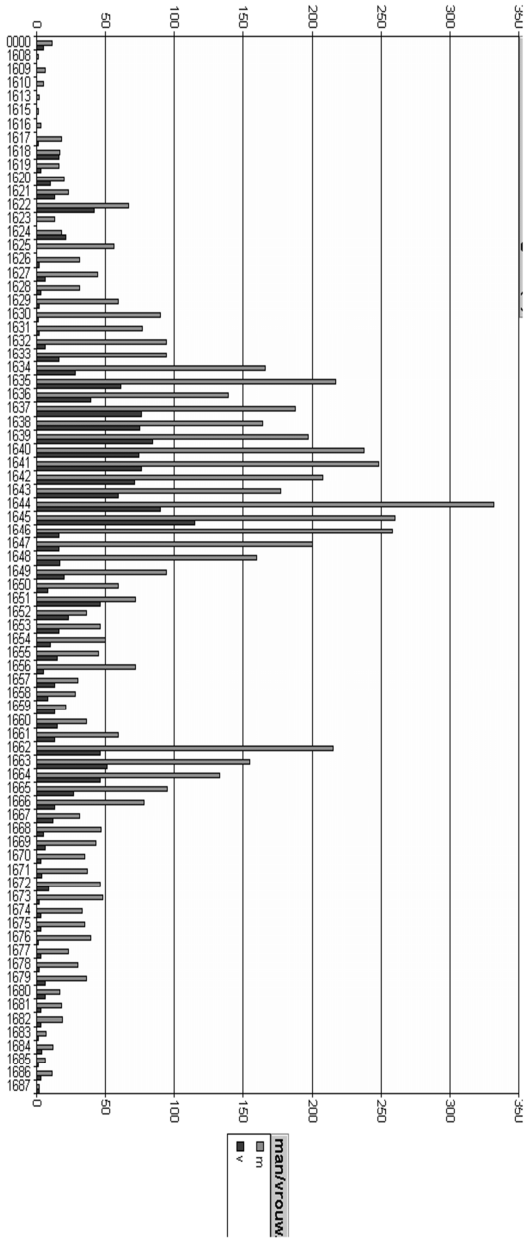
---

¹⁹ Zie: J.N. Fernhout, *Eindelijk weer samen. Inventaris van de archieven van stadhouder Willem II en Amalia van Solms en enige verwanten*. (Den Haag 2012), 86 en Huysman 2013

²⁰ Worp, *De briefwisseling* Deel I XXII

²¹ I. Huysman, R. Rasch, *Béatrix en Constantijn. De briefwisseling tussen Béatrix de Cusance en Constantijn Huygens 1652-1662. Bijgebracht, vertaald en toegelicht door Ineke Huysman en Rudolf Rasch* (Den Haag 2009) 63-64

²² Met dank aan Ineke Huysman.

Grafiek 1: Brieven per jaar (1606 - 1687) naar sekse van de correspondent

Het is de bedoeling dat in de komende tijd de brieven successievelijk van een korte samenvatting worden voorzien. Dan wordt duidelijk over welke onderwerpen Huygens correspondeerde. Doordat in de database bij de meeste van de 1330 correspondenten aanvullende informatie is gegeven over het beroep of de werkzaamheid van de correspondent (als dichter, beeldhouwer, musicus) is met enig combineren een overzicht te maken van Huygens' briefwisseling met kunstenaars. Op deze wijze kunnen we vaststellen dat Huygens met 25 beeldende kunstenaars, 46 schrijvers, 2 bouwkundigen en 19 musici heeft gecorrespondeerd.

Het merendeel van de brieven die Huygens ambtshalve schreef en ontving, zullen te maken hebben gehad met benoeringen in stadsbesturen, met het leger, het verstrekken van paspoorten en vrijgeleides en diplomatieke missies die hij uitvoerde. Op zich betekent het lage aantal brieven aan en van kunstenaars niet dat de kunsten in Huygens' leven een marginale positie innamen. Huygens' niet geringe activiteiten als adviseur van de Oranjes op een aantal domeinen binnen de kunsten – de schilderkunst, de bouwkunst, de letteren en de muziek – worden door de Utrechtse musicoloog Rasch besproken in een artikel uit 1996. Hij oppert de mogelijkheid dat brieven aan kunstenaars verloren zijn gegaan, doordat Huygens er geen ontwerp voor maakte omdat ze in het Nederlands gesteld waren.²³ Per domein geef ik in het vervolg enkele voorbeelden uit Huygens' culturele correspondentie.

Beeldende kunsten

Reeds uit zijn jeugdautobiografie blijkt Huygens' kennis van de schilderkunst en de schilders van zijn tijd. In enkele bladzijden geeft hij een overzicht van de in zijn ogen belangrijkste contemporaine schilders. Hij schenkt onder anderen aandacht aan De Gheyn, Rubens, Van Mierevelt, Rembrandt, Lievens en Torrentius. Huygens geldt met de vroegst

---

²³ R. Rasch, 'Een raadsman voor de kunsten. Constantijn Huygens als adviseur van Frederik Hendrik', in: Harald Hendrix en Jeroen Stumpel ed., *Kunstenaars en opdrachtgevers*. (Amsterdam 1996) 89-117; 116, noot 92.

overgeleverde kritische beschouwing over een met name genoemd schilderij van Rembrandt, namelijk 'De Berouwvolle Judas', als zijn ontdekker.²⁴

In haar belangrijke proefschrift *Constantijn Huygens, de kunst en het hof* bespreekt Inge Broekman in hoofdstuk 3 de schilderkunst in Huygens' ambtelijke loopbaan vanuit twee invalshoeken. Eerst geeft zij aan hoe Huygens' rol werd gezien vanuit het hof, met name bij de decoratie van de verschillende paleizen van Frederik Hendrik en Amalia. Vervolgens laat zij zien hoe de schilders Huygens' rol zagen. Op basis van de beschikbare bronnen, waaronder ook brieven, concludeert Broekman dat er 'geen aanwijzingen' zijn 'dat Huygens tijdens zijn dienstjaren onder Frederik Hendrik (...) invloed heeft uitgeoefend op de decoratie van de paleizen'. Zijn rol was 'het onderhouden van (buitenlandse) contacten en vooral 'praktisch' gericht.²⁵ 'Een sturende rol is niet aantoonbaar', zegt zij. Bij de decoratie van de Oranjezaal, die Amalia liet inrichten ter nagedachtenis aan Frederik Hendrik, is Huygens' inbreng mogelijk iets groter – hij verstrekte genealogische en heraldische informatie – maar ook hier valt uit de bronnen niet af te leiden dat Huygens de artistieke leiding had van dit project. De architect en schilder Jacob van Campen was de auctor intellectualis en hoofd-uitvoerder van dit project, maar Amalia besliste. Huygens was als hoffunctionaris ook hier voornamelijk als secretaris bij betrokken. Hij verzorgde de communicatie met de schilders.²⁶

Dat is precies ook de rol die Huygens in de ogen van de schilders vervulde. Hij fungeerde als hun toegang tot de prins. Ze schreven hem om mogelijke opdrachten van het hof te kunnen krijgen. En, in die gevallen waarin dat inderdaad lukte, werd Huygens aangeschreven over de vordering van het werk, de levering van de schilderijen of over de betaling ervoor. Een mooi voorbeeld is de brief van Rembrandt aan Huygens van 1 februari 1636:

Mijn heer, mijn goedgunstige heer Huygens, ik hoop dat u bereid bent aan zijn Excellentie te vertellen dat ik zeer druk bezig ben de drie passiestukken die zijne Excellentie besteld heeft met bekwame

---

²⁴ C.L. Heesakkers, Constantijn Huygens, *Mijn jeugd*. Vertaling en toelichting: C.L. Heesakkers. (Amsterdam 1987) 74-94; P. Romberg, H. Bevers, *Rembrandt's First Masterpiece*. (New York 2016); I. Broekman, *Constantijn Huygens*, 176-230.

²⁵ I. Broekman, *Constantijn Huygens*, 2010, 155.

²⁶ Broekman, *Constantijn Huygens*, 152; M. van Eikema Hommes en E. Kolfin, *De Oranjezaal in Huis ten Bosch. Een zaal uit louere liefde* (Zwolle 2013) 56-58.

spoed af te maken: een Graflegging, een Verrijzenis en een Hemelvaart van Christus. Deze stukken passen bij de Oprichting van het Kruis en de Kruisafname van Christus. Van de drie genoemde stukken is er één, dat waarop Christus ten hemel vaart, klaar en zijn de andere twee ruim voor de helft af. En of zijne Excellentie dit voltooide stuk als eerste zou willen ontvangen of alle drie tegelijk, dat vraag ik, mijn heer, mij te willen laten weten, opdat ik zijne Excellentie naar zijn wensen het best dienen kan.²⁷

Deze brief is de eerste van slechts zeven van Rembrandt overgeleverde brieven. Ze zijn alle aan Huygens gericht. Ze handelen over de *Passiereeks*, een serie van vijf schilderijen over het lijden van Christus: *de Kruisoprichting*, *de Kruisafname*, *de Hemelvaart*, *de Graflegging* en *de Opstanding*. Mede op grond van deze brieven - en Huygens' kennis van het werk van Rembrandt, zoals uit zijn jeugdautobiografie blijkt, is in de literatuur over Huygens en Rembrandt aangenomen dat Huygens de prins heeft weten te overtuigen Rembrandt de opdracht voor deze schilderijen te geven. Broekman heeft ook voor deze aanname geen bewijsmateriaal in de bronnen aangetroffen. Ook in deze periode werden alle 'artistieke beslissingen' genomen 'door Frederik Hendrik zelf'.²⁸

Er zijn ook schilders die Huygens schreven, van wie geen opdracht voor het hof bekend is. Broekman behandelt in haar proefschrift onder anderen Adriaen van de Venne en Alexander van Fornenberg. Zij stelt: 'Geen enkele schilder die Huygens schreef om een opdracht te krijgen en die niet al eerder voor het hof had gewerkt, slaagde daarin.' Zij merkt daarbij op dat de kunstenaars als Jan van Campen en de beeldhouwer François Dieussart, die wél succes hadden aan het hof, steeds door nog een derde persoon werden aanbevolen.²⁹

---

²⁷J.A. Worp, *De Briefwisseling*, nummer 1350. Origineel Harvard College Library, Cambridge VS. Zie: Harvard University, Houghton Library, hyde_ms_eng_871_14_recto en verso. Zie A. Leerintveld, 'Zeven brieven van Rembrandt aan Huygens', in *Huygens ontdekt Rembrandt*. (Voorburg 2006) 6-7. Gary Schwartz publiceerde de briefwisseling van Rembrandt met Huygens en voegde er voor 'de continuïteit, de duidelijkheid en de grap' zelfverzonnen antwoorden van Huygens bij. Zie G. Schwartz, *Rembrandt. Zijn leven, zijn schilderijen*. (Maarssen 1984) 106-118.

²⁸ I. Broekman, *Constantijn Huygens*, 168.

²⁹ Ibidem 160.

Wat voor de schilders geldt, gaat kennelijk ook op voor beeldhouwers. Een niet door Broekman genoemd voorbeeld is een brief van 27 januari 1647 van de kunsthandelaar, graveur en diplomaat Michel le Blon (1587- 1658) aan Huygens:

Brenger deeses Artus Quellinus is den vermaerden en cunstrijcken beeldsnijder van Antwerpen, die voor deesen de *Palas*, leevens groot met verscheide andere beelden, voor Zijn Hoochheijt heeft gemaect, voor hij naer Italien ginck. (...) So en heb ick niet willen laeten hem aen UE, als aen den *Patron van de Vertueusen* te verschrijven, op hoope dat Zijn Hoochheijt, door mijn heers aendieninghe, vermaeck mocht neemen sich van de persoon te dienen. Dwelck mij sunderlinge lief sou wesen. Oock sal hem en mij sijn vriendelijck onthael voor groote eere ende vriendschap verstrecken.(...)

Quellinus heeft vele beeldhouwwerken gemaakt voor het Paleis op de Dam in Amsterdam, Jacob van Campens meesterwerk. Dankzij Le Blons voorspraak, heeft Huygens hem mogelijk bij Van Campen geïntroduceerd.³⁰ Frederik Hendrik was in deze tijd hoogstwaarschijnlijk al te ziek om zich met kunst te bemoeien. Hij zou op 14 maart 1647 overlijden.

Muziek

In 2007 publiceerde Rudolf Rasch *Driehonderd brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens*. Zijn belangrijkste criterium voor selectie van een brief was dat de brief over muziek moest gaan. Als hij alle brieven waarin over muziek of iets muzikaals werd geschreven had opgenomen, was de selectie driemaal zo groot geworden en zou 'het muzikale gehalte' sterk verwaterd zijn.³¹ 900 min of meer muzikale brieven maken ca. 10% van de bewaard gebleven correspondentie uit. Dit wijst erop dat Constantijn Huygens ook als musicus een uitgebreide correspondentie voerde. In

---

³⁰ H. de la Fontaine Verwey, 'Michel le Blon, graveur, kunsthandelaar, diplomaat', idem ed., *Uit de wereld van het boek II. Drukkers, Liefhebbers en Piraten in de Zeventiende Eeuw* (Amsterdam 1976) 103-128. 118; J.A. Worp, *De briefwisseling* nummer 4259.

³¹ R. Rasch *Driehonderd brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens. Bijgeenbracht, ingeleid en vertaald door Rudolf Rasch* (Hilversum, Verloren 2007) 2 delen, 28-29.

hoeverre hij in zijn brieven optrad namens Frederik Hendrik heeft Rasch eerder besproken. Hij behandelt de plaatsing van een orgel in de Hofkapel ter begeleiding van de gemeentezang en de pogingen om aan het hof van Frederik Hendrik een muziekgezelschap te verbinden. Deze initiatieven komen uiteraard terug in de correspondentie. Ik onderschrijf Rasch' conclusie dat Huygens' rol 'als artistiek tussenpersoon' blijkt uit de documenten en brieven, maar dat zijn optreden als 'artistiek raadsman' vooralsnog 'onduidelijk' blijft.³²

Letteren

Bij zijn aantreden als secretaris van Frederik Hendrik was Huygens in de literaire wereld van die dagen al doorgebroken. Gedichten als *Batava Tempe* en *'Costelick Mall* werden enthousiast ontvangen en zijn bundel *Otiorum libri sex* werd met lofdichten van zijn literaire vrienden, waaronder Jacob Cats, Pieter Cornelisz. Hooft en Joost van den Vondel gepubliceerd.³³

Reeds tijdens zijn eerste 'dienstreis' met Frederik Hendrik in oktober 1625 naar Zeeland, ontving Huygens van Vondel een exemplaar van diens geruchtmakende toneelstuk *Palamedes* ten geschenke. In dit toneelstuk wordt prins Maurits, Frederik Hendriks halfbroer en voorganger, zwaar bekritiseerd wegens de moord op de raadpensionaris Johan Van Oldenbarnevelt. Vondel wist via zijn collega-schrijver Frederik Hendrik dus te bereiken. De stadhouder heeft zich, naar verluidt, het toneelstuk laten voorlezen en kon het wel waarderen.³⁴ Vondel en Huygens bleven elkaar volgen. Zo is er een brief van 16 september 1644 waarin Vondel Huygens dankt voor de hem toegezonden bundel Latijnse gedichten en als wederdienst Huygens een exemplaar van zijn *Verscheide gedichten* zendt. In dezelfde brief bedankt Vondel Huygens voor het paspoort dat zijn dochter Anna heeft ontvangen en bidt hij God 'uwe Ed. en zyn Hoogheit te willen spare ten gemeenen beste'.³⁵ Vondel is zich dus bewust van de positie die

---

³² R. Rasch 'Een raadsman voor de kunsten', 104-114

³³ A. Leerintveld, *Constantijn Huygens, Nederlandse gedichten 1614-1625. Historisch-kritische uitgave verzorgd door Ad Leerintveld*. (Den Haag 2001) 2 delen. dl 1, 375 vlg, dl 2, 766-768, (publicatiegeschiedenis), dl 2, 25-37 en 41-72.

³⁴ A. Leerintveld, 'Ex libris: 'Constanter'. Boeken uit de bibliotheek van Constantijn Huygens', in: *Jaarboek voor Nederlandse Boekgeschiedenis* 16 (2009), 151-176; 167-169.

³⁵ J.A. Worp, *De briefwisseling*, nummer 3757.

Huygens bekleedt. Dit klinkt ook door in zijn brief van 12 juni 1646 waarmee hij Huygens zijn prozavertaling van Vergilius zendt. Hij heeft het boek aan Huygens opgedragen 'overmits my docht, dat het niet beter kon verciert worden dan met den naem van eenen, wien de Zanggodinnen altyt zoo aengenaem waren.'. Maar verderop schrijft Vondel; 'Zommige Mecenaten zyn my afgestorven'. Het lijkt erop dat Vondel van Huygens of de prins een geschenk zou willen ontvangen in ruil voor de opdracht. Zo werkte dat in de zeventiende eeuw.³⁶

Als secretaris van Frederik Hendrik maakte Huygens het beroemd geworden beleg van Den Bosch mee. Hij verbleef met de prins in 'Heer Heyms huizinge', nu kasteel Maurick te Vught. De succesvolle inname van de stad moest natuurlijk publicitair worden benut ter meerdere eer en glorie van de 'Stedendwinger'. Het is hoogstwaarschijnlijk dat Huygens zijn vriend en collega-auteur Daniel Heinsius (1580-1655), hoogleraar Poëtica, Grieks en tevens bibliothecaris aan de Leidse universiteit, heeft ingeschakeld voor het schrijven van het boek *Rerum ad Sylvam-Ducis atque alibi in Belgico aut a Belgis anno MDCXXIX gestarum historia* (Leiden, Elzevier 1631). Uit verschillende brieven blijkt dat Huygens Heinsius regelmatig van informatie heeft voorzien. Ook is via Huygens nog in hetzelfde jaar een Franse vertaling verschenen van de hand van André Rivet (1572-1651), hoogleraar theologie aan de Leidse universiteit. Rivet was tevens predikant aan het hof. Hij vertaalde Heinsius' tekst omdat Frederik Hendrik, volgens een uitspraak van Huygens in brief 597 aan Heinsius van 15 april 1631, het Latijn onvoldoende machtig was. Frederik Hendrik las de Franse tekst nauwkeurig en gaf met potlood commentaar in de marge van zijn exemplaar. Deze wordt bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag. Heinsius droeg zijn boek op aan Frederik Hendrik en Huygens schreef er een lofdicht voor.³⁷ Of Heinsius van de prins een beloning kreeg voor zijn werk is niet bekend.

---

³⁶ J.A. Worp, *De briefwisseling* nummer 379, M. Keblusek, 'Boeken aan het stadhoudelijk hof', in: Keblusek en Zijlmans ed., *Aan het hof van Frederik Hendrik en Amalia* (Zwolle 1997) 143-152; 148-150; P.J. Verkruijsse, 'Holland "gededicceerd". Boekopdrachten in Holland in de 17de eeuw', in: *Holland. Regionaal-historisch tijdschrift* 23 (1991) 225-242.

³⁷ J. Van Boxtel, *Daniel Heinsius, Het beleg van 's-Hertogenbosch in 1629 en andere gebeurtenissen uit die tijd. Vertaald en ingeleid door Jan van Boxtel* (Den Bosch 2013); J.A.

Wél bekend is dat P.C. Hooft voor zijn *Nederlandse Historiën* (Amsterdam, Louis Elzevier 1642) een vorstelijk geschenk ontving. Door bemiddeling van Huygens kreeg hij een zilveren watervat en schotel. Hooft had al een jaar voor verschijning Huygens gepolst over een concept van een opdracht aan de prins.³⁸ Hooft wenste zijn *Historiën* aan de prins op te dragen niet alleen ‘als zoon van Willem van Oranje, die een zo centrale plaats in het werk inneemt, maar ook omdat Hooft Frederik Hendrik graag zag als verpersoonlijking van zijn staatkundig ideaal, waarin er evenwicht heerst tussen de macht van de staten en de positie van het huis van Oranje.’³⁹ Tijdens het schrijfproces, dat begon in 1628 en 24 jaar van Hoofts leven zou kosten, was er regelmatig briefcontact tussen Hooft en Huygens. Huygens leverde boeken die Hooft nodig had en verschafte hem onder meer informatie over de heldendaad die zijn vader in 1581 in opdracht van Willem van Oranje had verricht. Christiaan bevrijdde toen het zootje van de Zeeuwse koopman Van Hoorn, die door Mendoza te Londen was gegijzeld.⁴⁰ Huygens liet Frederik Hendrik ook delen uit de *Historiën* in handschrift lezen. Hooft stond er huiverig tegenover dat de prins zijn ‘misgeboorten’ al onder ogen kwamen.⁴¹

Huygens’ literaire vrienden wisten hem en, via hem, de prins te vinden. Andere, nu geheel vergeten letterkundige talenten trachtten eveneens Huygens in te schakelen om door de prins ten minste gelezen te worden. Zo bood ene C. Bagghaert in een brief van 31 juli 1640 aan Huygens een gedicht aan op het overlijden van graaf Hendrik van Nassau, stadhouder van Friesland. Of Huygens zijn ‘lamentables vers icy enclos’ aan de prins wilde laten lezen. Hij sloot ook een kopie voor Huygens zelf bij.⁴² Van een reactie van de prins is niets bekend.

Worp, *De briefwisseling* nummers 597, 512, 526, 557, 581, 586, 597, 613, 617, 624, 661.

³⁸ J.A. Worp, *De briefwisseling* nummer 1091, M. Keblusek ‘Boeken aan het stadhouderlijk hof’ 148

³⁹ F. Van Gestel, E. Grootes, J. De Jongste, *P.C. Hooft, Nederlandse Historiën. Een keuze uit het grote verhaal van de Nederlandse Opstand, samengesteld, hertaald en toegelicht door Frank van Gestel, Eddy Grootes en Jan de Jongste.* (Amsterdam 2007), 20.

⁴⁰ J.A. Worp, *De briefwisseling* nummer 1511.

⁴¹ Van Gestel e.a., *P.C. Hooft*, 290, noot 4. J.A. Worp, *De briefwisseling* nummer 877 en 879.

⁴² J.A. Worp, *De briefwisseling* nummer 2466. Het gedicht *Doodt-klacht over het droevigh overlijden, van zyn excellencie, graef Hendrick van Nassouw [...] stad-hovder van Vries-landt* verscheen in 1640 in druk (Den Haag, Van der Spruyt) KB pamflet 4691.

Conclusie

Uit bovenstaande voorbeelden is duidelijk geworden dat Huygens' briefwisseling interessante gegevens biedt voor onze kennis van de cultuur in de zeventiende eeuw. Huygens wordt gewaardeerd om zijn kennis van schilderkunst, muziek en letteren. Hij onderhield op deze gebieden een groot netwerk van correspondenten. De functie en de persoon van Huygens lijken in de culturele brieven vaak samen te vallen. Huygens ontving brieven in zijn hoedanigheid van secretaris of raadsheer – zie de titulatuur op de adreszijden van de brieven – die vaak om zijn gevestigde reputatie van kunstkenner, literator en geleerde geschreven waren.

Uit het onderzoek van Broekman wordt duidelijk dat Huygens niet beschouwd kan worden als een zelfstandig optredende kunstmakelaar, die kunstenaars koppelde aan het hof. Hij bleef een secretaris die de wensen van zijn werkgever met een grote kennis van zaken uitvoerde. Men kan Huygens ook op grond van zijn briefwisseling dus geen 'bemiddelaar en adviseur' of 'kunstadviseur' van Frederik Hendrik noemen.⁴³ Hij is eerder een tussenpersoon die de contacten onderhield. Het komt mij overigens wel voor dat Huygens op het terrein van de letteren meer initiatief toonde om voor zijn literaire vrienden bij Frederik Hendrik iets gedaan te krijgen dan op de andere hierboven besproken gebieden.

---

⁴³ Vergelijk B. A. M. Feer, 'Constantijn Huygens: kunstkenner en adviseur', in: T.G. Kootte ed., *Constanten. Leven en werk van Constantijn Huygens 1596-1687* (Apeldoorn 1987) 19-21 en A. Nieuwenhuis-Van Berkum, 'Constantijn Huygens als kunstadviseur. Schilders, aankopen en opdrachten, 1625-1652', in: N.F. Streekstra en P.E.L. Verkuyl ed., *Huygens in Noorder Licht. Lezingen van het Groningse Huygens-symposium*. (Groningen 1987) 113-126.